

Krakovas Joda deklarācija

**Joda deficīta izraisīto veselības traucējumu prevencijas programmu
uzdevumi un pienākumi**

EUthyroid konsorcijs

Īsais nosaukums: *EUthyroid* konsorcijs Krakovas Joda deklarācija

Atslēgas vārdi: jods, joda deficīts, neirokognitīvā funkcija, prevencija, epidemioloģija, iznākumu pētījumi, harmonizācija, daudzpartneru pieeja

Adrese sarakstei:

Henry Völzke, M.D.

Institute for Community Medicine, SHIP/ Clinical-Epidemiological Research

University Medicine Greifswald

Walther Rathenau Str. 48

D-17475 Greifswald; Germany

Phone: +49 - 3834 – 867707; Fax: +49 - 3834 – 866684;

e-mail: voelzke@uni-greifswald.de

Kopīgā deklarācija

Joda deficīta izraisītie veselības traucējumi (*Iodine Deficiency Disorders*, IDD) rada veselības apdraudējumu gan indivīdiem, gan sabiedrībai kopumā. Joda deficīta blaknes ir daudzveidīgas un uzkrāj nopietnu nastu sabiedrības veselības sistēmai. Kaut arī tas ir labi zināms fakts, IDD prevencijas programmas nav izpelnījušās lielu politiku, viedokļa līderu un sabiedrības uzmanību. Eiropas epidemiologi, endokrinologi un uztura speciālisti, kas pēta joda deficīta izraisītos veselības traucējumus Horizon2020 programmas EUthyroid projekta (projekta ID: 634453, <http://euthyroid.eu/>) ietvaros, pauž savas bažas par politiku samazināto vēlmi pievērsties sabiedrības veselības stratēģijām joda deficīta izraisīto veselības traucējumu novēršanai Eiropā.

Pamatojums

Gandrīz visā Eiropā konstatēts joda deficīts, kas palielina kākšļa, vairogdziedzera mezglu un hipertireozes (pastiprinātas vairogdziedzera darbības) risku. Pierādīts, ka plaši izplatītā un bieži nediagnosticētā nelielā vairogdziedzera darbības pastiprināšanās jeb subklīniskā hipertireoze ir cieši saistīta ar mirstības un sirds slimību biežuma palielināšanos. Vēl vairāk, Eiropā ir plaši izplatīts joda deficīts grūtniecības un krūts barošanas periodā, kas nelabvēlīgi ietekmē bērnu attīstību. Pat neliels vai mērens mātes joda deficīts ietekmē vairogdziedzera hormonu sintēzi un var traucēt bērna smadzeņu attīstību, neirokognitīvo funkciju un intelektu (IQ).

Grūtniecības laikā krasi pieaug vajadzība pēc joda, ko bieži vien nenodrošina jodu saturošie uzturlīdzekļi vai pārtikas piedevas. Validētu datu trūkuma dēļ mēs neesam pārliecināti par problēmas reālo apjomu, bet šķiet, ka līdz pat 50% no jaundzimušajiem Eiropā ietekmē joga deficīts. Joda deficītu var viegli un lēti novērst

ar joda fortifikāciju, parasti ar jodsāls palīdzību, proti, gandrīz visu pārtikas produktu ražošanā neiodētais sāls ir aizstājams ar jodsāli, vismaz tajos reģionos, kur šī fortifikācija nepaaugstina joda pārdozēšanas risku. Tas nepaaugstinās kopējo sāls patēriņu, atbilstoši esošajām diētas rekomendācijām. Tomēr sakarā ar fragmentētajām un atšķirīgajām pieejām Eiropā saglabājas grūtības ar šo ieteikumu ieviešanu. *EUthyroid* konsorcijs ir apkopojis Eiropas valstu joda deficīta izraisīto veselības traucējumu (IDD) novēršanas programmu pieredzi. Krakovas Joda deklarācijas mērķis ir noteikt galvenos optimālas IDD prevencijas uzdevumus un atbildības pēc tam, kad ir ieviestas joda deficīta izraisīto veselības traucējumu novēršanas programmas.

Eitireoīdas Eiropas nodrošināšana

Mēs, Krakovas Joda deklarācijas parakstītāji, aicinām politiķus, sabiedrības veselības darbiniekus, zinātniekus un sabiedrību kopumā apvienot spēkus, lai esošās joda deficīta izraisīto veselības traucējumu (IDD) novēršanas stratēģijas tiek ieviestas visā Eiropā, sasniedzot un nodrošinot pietiekamu joda uzņemšanu. Īpaši mēs aicinām ieviest:

- **Metodes joda deficīta izraisīto veselības traucējumu prevencijai:** regulējošajām institūcijām un politiķiem ir jāharmonizē obligātā sāls jodēšana Eiropā, lai nodrošinātu ar jodu bagātinātās pārtikas brīvu tirdzniecību. Tāpat jānodrošina ar jodu bagātinātās dzīvnieku barības brīva tirdzniecība Eiropas Savienībā.
- **Joda deficīta izraisīto veselības traucējumu prevencijas kontroli:** valstu valdībām un sabiedrības veselības institūcijām jānodrošina harmonizēta joda fortifikācijas programmu monitorēšana un izvērtēšana regulāros laika

intervālos, lai nodrošinātu optimālu joda uzņemšanu visiem sabiedrības locekļiem.

- **Joda deficīta izraisīto veselības traucējumu prevencijas atbalsta pasākumus:** zinātniekiem kopā ar sabiedrības veselības darbiniekiem, pacientu organizācijām, pārtikas ražotājiem un sabiedrību kopumā ir jāatbalsta pasākumi, kas nedrošina IDD prevencijas programmu ilgstamību un sociālo atpazīstamību strauji mainīgajā vidē.

Joda deficīta izraisīto veselības traucējumu prevencijas metodes

Universālā sāls jodēšana

Pasaules Veselības organizācija (PVO), UNICEF un Joda Globālais tīklojums (IGN) rekomendē universālo sāls jodēšanu kā izmaksu efektīvāko stratēģiju joda deficīta izraisīto veselības traucējumu prevencijai. Tā nav pretrunā ar sāls patēriņa samazināšanas ieteikumiem hipertensijas samazināšanai sirds un asinsvadu slimību profilaksei. Sāls patēriņa ierobežošana līdz pieciem gramiem jodsāls dienā ir pilnīgā saskaņā ar ieteikumiem labas veselības veicināšanai.

- Par regulāciju un izpildi atbild: valstu valdības un sabiedrības veselības institūcijas;
- Par ražošanu un kvalitātes kontroli atbild: pārtikas ražotāji.

Obligātuma princips

Labākas kontroles, augstākas efektivitātes un zemāko izmaksu dēļ ir iesakāmas obligātās universālās sāls jodēšanas programmas iepretī brīvprātīgajām sāls jodēšanas programmas, kaut arī tam nav A līmeņa zinātnisko pierādījumu.

- Par šo lēmumu atbild: valstu valdības un sabiedrības veselības institūcijas;
- Par pierādījumu līmeni atbild: zinātnieki.

Jodēšanas pakāpe

Jodsāls optimālā jodēšanas pakāpe ir atkarīga no joda deficīta monitorēšanas un izvērtēšanas pētījumu jaunākajiem rezultātiem.

- Par šo lēmumu atbild: valstu valdības un sabiedrības veselības institūcijas;
- Par pētījumiem atbild: zinātnieki.

Transnacionālā harmonizācija

Lai nodrošinātu pārtikas produktu brīvu kustību, nacionālo joda deficīta izraisīto veselības traucējumu (IDD) prevencijas programmu harmonizācijai jābūt svarīgai Eiropas Savienības (ES) prioritātei globalizētās ekonomikas apstākļos. Pašlaik ES kopējais tirgus ir fragmentēts ar atšķirīgiem dalībvalstu regulējumiem gan jodēšanas metožu (ar kālija jodīdu vai jodātu), gan arī prevencijas programmu (obligātas vai brīvprātīgas) ziņā. Tas rosina pārtikas ražotājus atteikties no sāls jodēšanas. Visam vārāmajam sālīm, kas paredzēts lietošanai ES dalībvalstīs un asociētajās valstīs (izņemot Islandi), jābūt jodētam ar vispārpieņemto minimālo joda devu. Šādas vispārpieņemtās minimālās joda devas ieviešana palīdzētu droši un efektīvi uzlabot joda patēriņu ES valstīs. Tad atsevišķās dalībvalstīs varēs regulēt sāls jodēšanas pakāpi atbilstoši joda deficīta pakāpei atbilstošajos ģeogrāfiskajos reģionos, pieņemot, ka lokāli nepieciešamā sāls jodēšanas pakāpe ir vienāda vai augstāka par vispārpieņemto minimālo jodēšanas pakāpi.

- Par šo lēmumu atbild: dalībvalstu un ES tirdzniecības un sabiedrības veselības institūcijas.

Joda deficīta izraisīto veselības traucējumu prevencijas programmu kontrole

Joda statusa monitorēšana

Joda deficīta izraisīto veselības traucējumu (IDD) prevencijas programmas atrodas strauji mainīgo ēšanas paradumu, pārtikas produktu un regulāciju ietekmē.

Iedzīvotāju joda statusu var ietekmēt daudzi faktori, ieskaitot mainīgos ēšanas paradumus, mainīgo jodsāls saturu pārtikā, dažādo informācijas kampaņu un likumu izmaiņu efektivitāti. Tādēļ nepieciešami regulāri uz mērķa populāciju vērsti monitorēšanas pētījumi, kam jānovēd pie validētiem rezultātiem.

- Par monitorēšanas pētījumu finansēšanu atbild: valstu valdības un sabiedrības veselības institūcijas;
- Par pētījumu kvalitāti atbild: zinātnieki.

Izvērtēšana

Joda statusa monitorēšana nevar aizstāt joda deficīta izraisīto veselības traucējumu (IDD) prevencijas programmu izvērtēšanu, balstoties uz prevencijas stratēģiju primārajiem iznākumiem, ieskaitot izmaiņas vairogdziedzera slimību incidencē un ar to saistīto ārstēšanas veidu pielietošanas biežumā. Jānodrošina adekvāti datu avoti, kas ļauj analizēt efektivitāti un monitorēt potenciālās blaknes.

- Par likumdošanas regulēšanu un pētījumu finansēšanu atbild: valstu valdības un sabiedrības veselības institūcijas;
- Par adekvātu datu piegādi atbild: slimību reģistri, apdrošināšanas kompānijas, slimnīcas, aptiekas utt.;
- Par pētījumu datu analīzi atbild: zinātnieki.

Standartizēšana un harmonizēšana

Zinātniekiem ir jāapzinās potenciālās noslieces savos pētījumos. Lai nodrošinātu uz pierādījumiem balstītus politiskus lēmumus, monitorēšanas un iznākumu pētījumiem jābūt standartizētiem. Lai nodrošinātu dažādu joda deficīta izraisīto veselības

traucējumu (IDD) prevencijas programmu transnacionālo salīdzināšanu un atrastu paraugvalstis, datiem jābūt harmonizētiem.

- Par pētījumu datu kvalitāti atbild: zinātnieki un iznākuma pētījumu datu turētāji.

Joda deficīta izraisīto veselības traucējumu prevencijas programmu atbalsta pasākumi

Padomdevēju komitejas

Nepieciešams izveidot padomdevēju komitejas, kas palīdz valdībai un sabiedrības veselības institūcijām atbildīgi veikt savus uzdevumus. Joda deficīta izraisīto veselības traucējumu (IDD) prevencijas komitejā jāiekļauj vairogdziedzera slimību speciālisti (endokrinologi), epidemiologi, veselības ekonomisti, bērnu ārsti (pediatri), ginekologi, uztura speciālisti, komunikācijas speciālisti (sociologi), kā arī pacientu organizāciju, pārtikas ražotāju un patērētāju grupu pārstāvji.

- Par komiteju veidošanu un finansēšanu atbild: valstu valdības un sabiedrības veselības institūcijas.

Informācijas kampaņas

Joda deficīta izraisīto veselības traucējumu (IDD) prevencijas programmas, īpaši uz brīvprātīgas jodsāls lietošanas principiem balstītās, ir jāatbalsta ar sabiedrības informēšanas kampaņām.

- Par kampaņu veikšanu atbild: valstu valdības un sabiedrības veselības institūcijas;
- Par valdības un sabiedrības veselības institūciju konsultēšanu un faktiskā materiāla nodrošināšanu atbild: zinātnieki, uztura speciālisti, ārsti, kā arī pacientu organizāciju un pārtikas ražotāju pārstāvji.

Atbalstiet mūs:

Mēs, Krakovas Joda deklarācijas parakstītāji, lūdzam atbalstu resursu un kompetences apvienošanai no visiem sociālajiem partneriem Eiropā un citviet, lai mūsu nākamās paaudzes būtu spējīgas realizēt visu savu potenciālu bez ierobežojumiem, ko rada joda deficīts.